

РОЗДІЛ 4 ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346:330:341:1

ПРИРОДА ІННОВАЦІЙ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

THE NATURE OF INNOVATION AND ITS ROLE IN ENSURING ECONOMIC SECURITY OF THE COUNTRY

Білоусов Є.М.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено аналізу природи інновацій, їхньої ролі в забезпеченні економічної безпеки України. Досліджено взаємозв'язок економічної безпеки з рівнем упровадження новітніх технологій та інноваційних продуктів. Розглянуто сучасний стан надходження інвестицій у промислову сферу, напрями та перспективи переходу української економіки на інноваційний шлях розвитку, проаналізовано зв'язок інновації та економічної безпеки. Досліджено проблему тлумачення та змістовного навантаження поняття «інновації».

Ключові слова: економічна безпека, інновація, товарна безпека, інноваційний шлях розвитку, інвестування промислової та інноваційної сфери.

Статья посвящена анализу природы инноваций, их роли в обеспечении экономической безопасности Украины. Исследовано взаимосвязь экономической безопасности с уровнем внедрения новых технологий и инновационных продуктов. Рассмотрено поступление инвестиций в реалиях сегодняшнего времени в промышленную сферу, направления и перспективы перехода украинской экономики на инновационный путь развития, проанализировано связь инноваций и экономической безопасности. Исследовано проблему трактовки и смысловой нагрузки понятия «инновации».

Ключевые слова: экономическая безопасность, инновации, товарная безопасность, инновационный путь развития, инвестирование промышленной и инновационной сферы.

This article analyzes the nature of innovation, its role in ensuring the economic security of Ukraine. Researches the interconnection of economic security to the level of implementation of new technologies and innovative products. The article studies the current situation of the flow of investments in the industrial sector, trends and prospects of transition of Ukrainian economy to an innovative way of development. It also analyzes the connection of innovation and economic security and researches the problem of interpretation and meaning of the concept «innovation».

Key words: economic security, innovation, product safety, innovative way of development, industrial investment and innovation field.

У процесі проведення в Україні політичної й економічної трансформації виникла необхідність організаційно-економічного виділення забезпечення національної безпеки держави і її складової – економічної безпеки – як самостійної функції. Виникнення нових форм державного управління в умовах постійного дефіциту й суперечності правової бази, проведення реформ без належного наукового обґрунтування, стан політичної нестабільності й інерційність мислення вплинули на виникнення певного ряду проблем, загострення яких висунуло на перший план проблему забезпечення економічної безпеки держави.

Окрім того, розвиток ринкових відносин та перетворення форм власності вплинули на необхідність урахування нових передумов забезпечення стійкості ведення виробничо-господарської діяльності. Особливу роль відіграє підтримка належного рівня економічної безпеки країни як умови збереження й підвищення темпів економічного розвитку.

Саме тому є нагальна потреба дослідження природи інновацій, оскільки завдяки їх впровадженню

можна швидко вирішувати проблеми забезпечення економічної безпеки держави. Перебудова виробничих зв'язків та переорієнтація промислового сектору, а також перетворення України в експортера інноваційних технологій дозволить значно підвищити рівень конкурентоспроможності економіки в цілому, що у свою чергу призведе до стабілізації національних ринків завдяки надходженню закордонного капіталу вже не тільки у вигляді інвестицій, а й у вигляді експортних платежів. Однак, щоб інноваційні відносини дійсно стали стабілізуючим фактором економічного розвитку, слід розробити дієві механізми господарсько-правового забезпечення державного регулювання в цій сфері. А для розуміння природи їх ефективної реалізації доцільно провести ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз.

Досліджуючи природу інновацій, слід відзначити два ключові аспекти:

– по-перше, на сьогодні науковці, як вітчизняні, так і закордонні, не мають єдиної точки зору щодо

природи інновацій та не виробили єдиної наукової дефініції, яка б відображала всі аспекти цього явища;

– по-друге, інновації слід розглядати в двох площинах: у юридичній та в економічній; саме синтез цих двох складових розкриває сутність та значення інновацій та інноваційних відносин для економічної системи країни.

Більше того, на сьогодні відсутня і єдина точка зору щодо визначення інновації – це процес чи явище, і як саме вони пов'язані між собою.

Так, О. Сумець вважає, що, з одного боку, інновація – це суспільно-технічний економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, поява яких на ринку може принести додатковий прибуток. З іншого боку, інновація – це використання нових ідей, товарів, послуг, матеріалів, технологій промисловістю негайно після відкриття або створення винаходу з метою поліпшення продукції, способів її виробництва й розподілу [1, с. 368].

Подібною точки зору дотримується й О. Шевченко, який зазначає, що інновація – це нововведення в галузі технології або організації виробництва. Новація не просто «відкриття» або «винахід» – це нововведення обов'язково прикладного характеру. Вона спрямована на підвищення продуктивності та, як правило, на отримання додаткового доходу в результаті втілення новинки і створення «кращих за своїми якістьми ідей, технологій». Інновації захоплюють весь спектр видів діяльності – від дослідження й розробок до маркетингу [2, с. 280].

Із викладеними точками зору слід погодитися стосовно першочергового призначення інновацій – якісного перетворення промислового виробництва та випуску нових продуктів або вдосконалення безпосереднього виробничого процесу вже існуючих товарів, головне місце в якому приділяється критерію економічності. При цьому дослідники не приділяють уваги економічній складовій інновацій, вказуючи лише на якісне технологічне перетворення без створення відповідної додаткової вартості.

Цікаву точку зору щодо проблеми тлумачення інновації має П. Микитюк, який пропонує визначати її не як науку чи технологію, а як нову цінність. Мірою інновації є її вплив на середовище [3, с. 295]. Тобто дослідник за основу бере ту новизну, яку інновація привносить в суспільство загалом і процес господарської діяльності зокрема. Причому цінність інновації він не розуміє виключно у формі вартісного виразу, а скоріше як реальний ефект (соціально-економічного, науково-технічного), який інноваційний продукт привносить із собою в суспільні відносини. З точки зору державного регулювання економіки це визначення не зовсім прийнятне, але таке бачення дає змогу переосмислити будь-які результати інтелектуальної та наукової діяльності в контексті їх раціонального застосування в сфері народного господарства. Іншими словами, економічний зміст може міститися в будь-якому об'єкті, який вважається інновацією й головне призначення якого як окремого

суб'єкта господарювання, на рівні якого інновація була створена, так і держави загалом полягає в тому, щоб розкрити цей зміст. Через розуміння інновації як цінності в подальшому буде формуватися і її вартісне сприйняття.

Економічний зміст та значення інновацій в процесі промислового виробництва та менеджменту підприємств досліджують і Н. Петрова, Н. Мушинська, Л. Чеканова. Вони зазначають, що інновація – це не лише кінцевий метод, принцип, новий порядок, винахід, новий продукт, процес, якісно відмінний від попереднього аналога, а й результат інтелектуальної діяльності, закінчених наукових досліджень і розробок [4, с. 248].

Тобто якщо розглядати діяльність підприємства як сукупність різного роду функціональних спрямувань, то одним із них є інтелектуальна діяльність персоналу, втілена у формі наукових розробок. У цьому аспекті вбачається доцільним навести визначення інновації, запропоноване С. Ілляшенко: «Інновація – кінцевий результат діяльності, що спрямована на створення й використання нововведень, втілених у вигляді вдосконалених чи нових товарів (виробів чи послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва й збуту товарів, які сприяють розвитку й підвищенню економічної ефективності виробництва й споживання або забезпечують соціальний чи інший ефект [5, с. 334].

Американські дослідники Г. Бетс, Б. Брайндлі та С. Уіл'ямс під інновацією розуміють будь-який новий підхід до конструювання, виробництва або збуту товару, у результаті чого інноватор та його компанія здобувають перевагу перед конкурентами [6]. Тобто вони цілеспрямовано додають більше економічного забарвлення суспільно-технічному процесу розвитку наукової думки, кінцевим результатом якого стає поява нової технології чи продукту. Власне, з точки зору економіки, однаково важливими є процес і результат. Процес не можливий без фінансування, а отже, тут проявляється зв'язок інновацій з інвестиціями та ринками капіталу й валютними відносинами, що мають пряме значення для економічної безпеки держави. Результат, тобто результат у вигляді інноваційного продукту, автоматично перетворюється в предмет експорту й додатковий засіб підвищення конкурентоспроможності економіки країни.

Світова економічна думка розглядає феномен інновацій, тісно пов'язуючи його з інвестиціями, тобто мова йде про синтез двох складових економічного розвитку підприємства: нововведень та фінансування їхнього впровадження. Власне, західна економічна парадигма вбачає в інноваціях єдиний можливий шлях розвитку виробничого сектору, оскільки по-іншому якісні перетворення економік неможливі. В цьому проявляється тісний зв'язок інновації та економічної безпеки, від забезпечення стабільності якої залежить відповідний рівень конкурентоспроможності економіки та тенденції ринкових процесів.

У якості продукту інноваційного процесу інновацію розглядає й П. Харів, який визначає її як результат інноваційної діяльності, відображений у вигляді

наукових, технічних, організаційних чи соціально-економічних новинок, що може бути отриманий на будь-якому етапі інноваційного процесу [7, с. 326].

Якщо розглядати інновацію як продукт, то можна віднайти прямий зв'язок із балансом товарних ринків. Економічна безпека – явище надзвичайно багатогранне, і товарна безпека посідає одне з провідних місць, оскільки товар чи не найголовніший елемент господарських відносин. У якості товару інноваційний продукт може суттєво вплинути на кон'юнктуру товарного ринку в разі її ослаблення або скорочення пропозиції національного продукту. Завдяки своїм унікальним характеристикам він може пожвавити товарний обіг, та розширити сфери споживчого попиту й навіть замінити цілу групу товарів, що давно присутні на ринку, але щодо яких спостерігається стагнація попиту. Крім того, слід розуміти, що значення товарної безпеки актуалізується й у контексті захисту національного виробника. Інноваційний продукт, який створений на території України, здатен вплинути й на зовнішньоторговельне сальдо країни, а відтак може вважатися стабілізаційним інструментом на шляху забезпечення економічної безпеки держави.

Загалом слід зазначити, що останнім часом відбувається теоретико-методологічне переосмислення інновації, розширення її змістовного навантаження, розробка нових економічних та юридичних категорій, серед яких все більше актуалізується «інноваційний процес».

У контексті економічної безпеки держави окремого змісту набуває розуміння інновацій із точки зору державного регулювання економічних процесів. Так, С. Чистов, А. Нікіфоров, Т. Куценко під інновацією пропонують розуміти кінцевий результат впровадження досягнень НТП з метою отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого ефекту. Інновації втілюються у вигляді нових технологій, видах продукції, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного та іншого

характеру [8, с. 316]. Можна констатувати: якщо на мікроекономічному рівні інновація розглядається як кінцевий результат інноваційної дальності підприємства, втілений у формі конкретного продукту, то на макроекономічному рівні, тобто на рівні держави, інновації розглядаються як додатковий елемент економічного потенціалу, завдяки якому можна підвищити рівень конкурентоспроможності економіки.

Узагальнюючи викладене вище, доходимо висновку, що економічний зміст інновації розкривається через матеріальну форму кінцевого продукту інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, який здатен прямо впливати на рівень прибутковості підприємства завдяки власним конкурентоспроможним якостям. На рівні державної економічної політики зміст інновацій полягає в їхній здатності якісно змінювати виробничі процеси, а також у тому потенціалі, який містять інновації і який може бути використаний на більш пізніх етапах економічного розвитку. У контексті ж економічної безпеки слід акцентувати на потенціалі інновацій, який здатен розкриватися вже під час їх впровадження у виробничі процеси або виходу на ринок як окремого продукту. Ті конкурентні характеристики, які мають відповідні продукти, спроможні якісно змінювати економічні процеси на товарних ринках шляхом зміни паритетності товарного обігу між різними країнами. У процесі стабілізації національної економіки й виходу її з кризового стану це проявляється в збільшенні експортних надходжень від продажу інноваційних наукоємних, а відтак і конкурентоспроможних (завдяки їхній унікальності) товарів. Крім цього, саме інновації забезпечують стабільність інвестиційних надходжень в економіку країни, а відтак і стабільність валютно-фінансового сектору. Однак слід пам'ятати, що для вирівнювання економіки країни та перетворення її в дійсно потужний сектор суспільного відтворення, необхідно створити такі умови господарювання, за яких інновації одночасно б виступали й потенціалом для залучення інвестицій, і перетворювалися на експортний продукт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сумець О. Товарна інноваційна політика / О. Сумець // Навчальний посібник. – К. : Хай-ТекПрес, 2012. – 368 с.
2. Шевченко О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії : [навч. посіб.] / О. Шевченко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
3. Микитюк П. Інноваційний менеджмент : [навч. посіб.] / П. Микитюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 295 с.
4. Петрова Н. Інноваційний менеджмент у прикладах і завданнях : [навч. посіб.] / Н. Петрова, Н. Мушинська, Л. Чеканова. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 248 с.
5. Ілляшенко С. Інноваційний менеджмент : [підруч.] / С. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2010. – 334 с.
6. Бизнес : толковый словарь / [Г. Бетс, Б. Брайндли, С. Уильямс и др.] ; под общ. ред. И. Осадчей. – М. : ИНФРА-М ; Весь Мир, 1998. – 567 с.
7. Харів П. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів / П. Харів. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 326 с.
8. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / С. Чистов, А. Нікіфоров, Т. Куценко та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.